

Rapportage MID
over

Irak

Aangeboden aan
Voorzitter en leden CVIN
door
Directeur Militaire Inlichtingendienst

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGDIENST

(Afgesloten: 20 januari 2000)

Irak

Massavernietigingswapens

Inleiding

Resolutie 687 (deel C) van de VN-Veilighedsraad, d.d. 3 april 1991, bepaalt dat Irak zonder voorwaarden en onder internationale supervisie moet overgaan tot vernietiging, verwijdering dan wel buitenwerkingstelling van de haar resterende massavernietigingswapens en ballistische raketten met een dracht groter dan 150 kilometer. Dezelfde resolutie bepaalt dat Irak binnen 15 dagen een declaratie opstelt, waarin de verschillende soorten/types en hoeveelheden massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen waarover het beschikt, worden geïnteriseerd. Tevens moeten de locaties waar deze middelen zich bevinden, worden opgegeven. De resolutie werd op 10 april 1991 door Irak geaccepteerd. De (eerste) initiële declaratie werd een week later afgegeven (18 april 1991). In deze declaratie werd slechts een deel van het chemische arsenaal opgegeven, alsmede 53 Al-Hoessein / SCUD raketten. Ook gaf Irak aan geen programma voor biologische wapens te bezitten. Deze Irakese declaratie werd beoordeeld als onvolledig en onjuist.

Dit was het begin van een diplomatieke oorlog rond declaraties en inspecties. Hieraan kwam (tenminste voorlopig) een einde toen de Revolutionaire Commandoraad op 31 oktober 1998 besloot de samenwerking met UNSCOM en de IAEA op te zeggen. Twee keer eerder had Irak met deze stap bedreigd: in september 1994 en in juli 1995. In september 1994 was een hernieuwde VS troepenopbouw nodig om Irak op andere gedachten te brengen; terwijl het overlopen van generaal Hoessein Kamel in augustus 1995, Irak wederom de wind uit de zeilen zou halen.

Het besluit van oktober 1998 bleek evenwel duurzaam en zou zelfs tot gevechtshandelingen leiden (operatie Desert Fox, i.c. luchtaanvallen door VS en VK vliegtuigen). Het conflict met Irak was onmiskenbaar een nieuwe fase ingegaan.

Zo kreeg Irak, als gevolg van het wegvallen van de UNSCOM inspecties, een aanzienlijk grotere vrijheid van handelen. Toch lijkt het dat die ruimte niet volledig kan worden benut. Zo ondervindt Irak veel hinder van de nauwgezette aandacht die het sinds de Golfoorlog krijgt en wordt het scherp in de gaten gehouden met behulp van geavanceerde waarnemingsmiddelen. Irak heeft daarentegen in de loop der jaren een unieke ervaring opgebouwd in het toepassen van misleidings- en camouflagetechnieken.

Doel

Deze notitie heeft tot doel een beeld te geven van de toestand en resterende mogelijkheden van de Irakese MVW-programma's, inclusief overbrengingsmiddelen. Tevens wordt ingegaan op de UNSCOM en UNMOVIC inspectieregimes.

Het UNSCOM mandaat en resultaat

De inspecties van de VN "Speciale Commissie" (UNSCOM) vonden plaats in de periode juni 1991 tot augustus 1998. Opdracht was de ontmanteling van het Irakese chemische en biologische wapenprogramma en van raketten met een bereik boven de 150 km. De ontmanteling van het Irakese nucleaire programma werd uitgevoerd door experts van het Internationale Atoomagentschap (IAEA).

De eerste bijstelling van de Irakese initiële declaratie volgde al binnen één maand. Dit was het begin van een reeks van bijstellingen waar geen eind aan leek te komen. Uit onderstaand overzicht blijkt evenwel dat er gedurende voornoemde periode geen sprake is geweest van een definitieve Irakese opgave (de z.g. "Full, Final and Complete Disclosures (FFCD)").

Declaratie	Raketten	CW	BW
Initiële declaratie	April 1991	April 1991	April 1991
1 ^e bijstelling	Mei 1991	Mei 1991	
2 ^e bijstelling	Maart 1992	Maart 1992	
1 ^e FFCD	Mei 1992	Juni 1992	Mei 1992
2 ^e FFCD	November 1995	Maart 1995	Maart 1995
3 ^e FFCD	Juli 1996	Juni 1996	Augustus 1995
4 ^e FFCD			Juni 1996
5 ^e FFCD			September 1997

Dit was slechts één van de punten die tot de uiteindelijke crisis van augustus 1998 aanleiding zou geven. Al in november 1997 weigerde Irak de verdere deelname van VS-inspecteurs aan de UNSCOM werkzaamheden. De UNSCOM leiding besloot één lijn te trekken en gaf opdracht alle inspecteurs terug te trekken. Een week later bond Irak in, maar de drang om van UNSCOM af te komen, zou niet meer verdwijnen. Een volgend obstakel in de relaties met UNSCOM vond plaats in april 1998. Bagdad weigerde de (nieuwe) presidentiële paleizen te laten inspecteren. Uiteindelijk mocht een "aangepast" inspectieteam de paleizen inspecteren, echter zonder resultaat.

Het spanningsveld tussen de internationale gemeenschap (VN) en Irak bouwde zich in de loop van 1998 verder op. Het kwam zelfs zover dat Irak van het hoofd UNSCOM ging eisen dat hij zou rapporteren dat Irak aan al haar verplichtingen jegens resolutie 687 had voldaan, dit in de wetenschap dat UNSCOM een zeer belastend halfjaarlijks rapport voorbereidde. Toen het hoofd UNSCOM dit weigerde, besloot Irak haar medewerking aan UNSCOM op te zeggen.

Vanaf dat moment was UNSCOM niet langer operationeel en trok het zich terug uit Irak. In oktober 1998 verscheen het (voorlopig) laatste (semi)jaarrapport van UNSCOM, waarin alle resterende onduidelijkheden staan vevat.

Samenvattend kan worden gesteld dat Irak van meet af aan alles in het werk heeft gesteld om de meest wezenlijke delen van haar MVW-programma's voor het oog van de internationale gemeenschap af te schermen. Onophoudelijk werden de leden van UNSCOM misleid. Ondanks alle Irakese pogingen de UNSCOM werkzaamheden systematisch te ondermijnen is het deze organisatie toch gelukt belangrijke resultaten te boeken. Zonder UNSCOM had men het huidige inzicht in de Irakese MVW-programma's nooit kunnen verkrijgen.

Ballistische raketten (BM)

Irak heeft het nut van ballistische raketten in regionale conflicten vroegtijdig ingezien. Dit leidde tot aanschaf van een groot aantal SCUD-raketten in de toenmalige Sovjet-Unie. De eerste leveringen volgden eind jaren zeventig. Hierdoor was Irak in staat voor de oorlog met Iran (1980-1988) enige ervaring met dit wapen opdoen. Uiteindelijk zou Irak in deze oorlog 516 SCUD-raketten afvuren.

Volgens een contract uit 1974 leverde de Sovjet Unie in het totaal 819 SCUD-raketten en elf lanceervoertuigen (TEL's). De afhankelijkheid van buitenlandse leveranciers werd door Irak als zeer negatief ervaren, wat tot een omvangrijk eigen raketprogramma zou leiden. Dit programma kreeg van meet af aan een brede basis. Eerste prioriteit was de ontwikkeling van SCUD-varianten met een groter bereik; een snel resultaat stond daarbij voorop. De eerste resultaten werden nog tijdens de oorlog met Iran geboekt. Zo werd de Al Hoessein, een SCUD-variant met een bereik van rond de 600 km, voor het eerst in 1987 getest en al in 1988 operationeel ingezet. Tijdens de "oorlog der steden" werden, tot verrassing van velen, 189 Al Hoessein's afgevuurd. In de Golfoorlog van 1991 werden nog eens 93 Al Hoessein's afgevuurd op doelen in Israël en Saoedi-Arabië. Daarmee was de Al Hoessein in korte tijd het werkpaard van de Irakese raketstrijdkrachten geworden. Naast de standaard Al Hoessein raket heeft Irak ook nog een aantal ingekorte Al Hoessein's geproduceerd. Naast de Al Hoessein bestonden in deze periode een aantal kleinere programma's, zoals b.v. een programma voor raketten met een bereik van 1.000 km of meer (de Al Abbas en Al Abeed).

Irak heeft aangegeven 69 SCUD raketten in haar ontwikkelingsprogramma voor ballistische raketten te hebben verbruikt (1985-1990). Voor een deel kon dit worden gerelateerd aan bekende en waargenomen tests. Toch is het nagenoeg zeker dat Irak deze opgave heeft benut voor het buiten de boekhouding plaatsen van een klein aantal raketten alsmede essentiële onderdelen, die nodig waren voor de eigen productie van ballistische raketten. Derhalve moet de juistheid van Irakese opgave ernstig in twijfel worden getrokken.

De VN resoluties bepaalden dat Irak alle overgebleven ballistische raketten met een bereik boven de 150 km onder internationale supervisie zou vernietigen. In haar eerste "initiële" declaratie gaf Irak 53 SCUD-type raketten op. Dit aantal bleek niet te kloppen, zodat slechts 48 raketten onder UNSCOM supervisie konden worden vernietigd. In een tweede bijstelling werden daar nog eens 85 raketten aan toegevoegd (maart 1992). Tevens gaf Irak aan deze raketten zelfstandig te hebben vernietigd. Van 83 van deze raketten kon UNSCOM de vernietiging achteraf verifiëren. Door de verschillende opgaven heeft Irak bewust twijfel gegenereerd ten aanzien van de juistheid van de overige (twee) raketten.

UNSCOM moest hier aanvankelijk in meegaan en stelde dat 817 van de 819 geïmporteerde SCUD raketten "boekhoudkundig" konden worden verantwoord. Toch is UNSCOM geleidelijk op deze positie teruggekomen. Reden was de onduidelijkheid die op tal van punten in de Irakese declaraties aanwezig bleef. Deze onduidelijkheid had vooral betrekking op het aantal SCUD's dat tijdens de ontwikkeling van de Al Hoessein (en c.s.) zou zijn verbruikt en het aantal Al Hoessein's dat zelfstandig zou zijn geproduceerd. Dat Irak een eigen raketproductie nastreefde was duidelijk. Hoever men daarmee was gekomen, bleef door de obstructie- en misleidingsactiviteiten lange tijd onduidelijk. Echter, in 1995 moest Irak het bestaan erkennen van een eigen fabriek voor raketmotoren. Dit leidde direct tot de vraag hoeveel Al Hoessein's Irak op basis van eigen raketmotoren zou kunnen hebben produceren. Zelf gaf Irak aan twee Al Hoessein's te hebben geproduceerd. Deze zouden direct in tests zijn verbruikt (wat controle onmogelijk maakt). Deze verklaringen zijn niet realistisch. Er moet worden uitgegaan van een (aanzienlijk) groter aantal raketten. Uiteindelijk heeft Irak de productie van 80 SCUD-type motoren toegegeven, waarvan 63 direct na productie zouden zijn vernietigd. Een verklaring die door UNSCOM als ondeugdelijk

wordt gekwalificeerd. Ook is UNSCOM op geen enkele manier in staat gesteld al deze beweringen te toetsen.

Op basis van het bovenstaande, moet er van uit worden gegaan dat Irak op dit moment beschikt over een klein aantal Al Hoessein raketten. Mogelijk gaat het om circa acht raketten (nationale inschatting). Het is aannemelijk dat deze raketten sinds de Golfoorlog in goed gecamoufleerde opslagruimten worden bewaard. Aangezien bewegingen van deze raketten tot een aanzienlijk detectierisico leiden, worden deze tot een absoluut minimum beperkt. Alleen bij een verhoogd risico van compromittatie kan verplaatsing een overweging zijn. Ondermeer om die reden kan geen enkel land aangeven over hoeveel Al Hoessein's Irak op dit moment beschikt. NAVO stelt dat het precieze aantal Al Hoessein's onzeker is, maar dat het zou kunnen variëren tussen 16 en 25 stuks. Sommige bondgenoten gaan in nationale analyses uit van een beduidend lager aantal (2-8), weer anderen van een hoger aantal (tot 36).

Op het gebied van lanceervoertuigen (TEL's) bestaat een soortgelijke situatie. Rusland verklaarde dat het Sovjet-regime destijds slechts 11 lanceervoertuigen aan Irak heeft geleverd. Dit aantal wordt, mede gelet op het aantal geleverde raketten, als onwaarschijnlijk en laag beoordeeld. UNSCOM heeft de vernietiging van zes lanceervoertuigen gesuperviseerd. Irak meende te kunnen volstaan met een declaratie van éézijdige vernietiging van vijf andere lanceervoertuigen. UNSCOM werd echter niet in staat gesteld deze vernietiging op enigerlei wijze te verifiëren.

Naast bovengenoemd dispuut, is er nog de kwestie van de door Irak zelfstandig geproduceerde lanceervoertuigen. Er wordt van uitgegaan dat Irak voorafgaand aan de Golfoorlog tenminste acht TEL's heeft geproduceerd. Ook in deze materie kan de NAVO geen exacte aantallen noemen; voorzichtigheidshalve stelt men dat Irak beschikt over twee of meer TEL's.

Gelet op de éézijdige niet verifieerbare vernietiging van vijf lanceervoertuigen en op de zelfstandige productie van een klein aantal TEL's, is de nationale inschatting dat Irak op dit moment beschikt over circa *acht mobiele lanceervoertuigen*.

Aangezien Irak onder de huidige omstandigheden niet in staat moet worden geacht meerdere raketten met één en dezelfde TEL te lanceren, is het aannemelijk dat men bij het verstoppert van een restcapaciteit ballistische raketten uit is gegaan van één op één verhouding [raket : lanceervoertuig]. Tevens garandeert deze opzet een maximale mobiliteit, wat weer van belang is bij het verborgen houden van deze capaciteit.

Derhalve wordt uitgegaan van een Iraaks ballistisch raketvermogen van acht mobiele lanceervoertuigen met elk één Al Hoessein raket.

Onder resolutie 687 hoefde Irak niet haar totale raketprogramma te beëindigen. Raketten met een bereik tot 150 km konden worden behouden. Wel werden deze raketten door UNSCOM geïnventariseerd en van identificatiemarkeringen voorzien. Teneinde de aanwezige kennis en kunde in stand te houden, werden bestaande projecten aan de opgelegde beperkingen aangepast en werden nieuwe "ad-hoc" technologieprojecten gestart. Zo wordt de SA-2 luchtverdedigingsraket nu onder meer als technologieplatform gebruikt, evenals de Ababil-100 en de Al Samoud raketten. De Al Samoud, een soort verkleinde SCUD, geeft aan dat Irak de verdere ontwikkeling van deze technologie duidelijk voor ogen heeft, zodra de opgelegde beperkingen worden opgeheven.

Chemische wapens (CW)

Ook op het gebied van chemische wapens gaven de Iraakse declaraties een vast patroon van ontkenning en halve waarheden te zien. Toch is de afgelopen jaren een goed beeld ontstaan van de Iraakse CW-activiteiten. Dit is te danken geweest aan de vasthoudendheid van de UNSCOM inspecteurs.

Een aanzienlijk deel van het Irakese CW-arsenaal werd in de eerste helft van de jaren negentig onder UNSCOM-supervisie vernietigd. Steeds meer werd evenwel duidelijk dat de Irakezen alleen dat hebben opgeruimd waar ze niet onderuit konden komen. Een wezenlijk deel van de strijdmiddelen en uitgangsstoffen (voorlopers) werd niet opgegeven, i.c. het deel dat men in de loop van 1991 voor UNSCOM had weten te verbergen. Naar huidige inzichten heeft Irak in die periode in totaal tussen de 600 en 700 ton chemische strijdmiddelen veilig weten te stellen. Daaraan moeten enige honderden tonnen uitgangsstoffen (voorlopers) aan moeten worden toegevoegd. Voor VX gaat men uit van een verborgen voorraad van 200-300 ton (Dit in tegenstelling tot de 1,7 ton die Irak in juni 1998 heeft gedeclareerd. Deze hoeveelheid werd later verhoogd tot 3 ton). Ten aanzien van de klassieke zenuwgassen (Sarin, GF) gaat men eveneens uit van 200 ton (wat overigens meer is dan in de periode 1991-94 werd vernietigd). De overige 200 ton bestaat uit mosterdgas met een hoge zuiverheidsgraad.

Ten aanzien van de hoogte van de Irakese opgaven in voornoemde periode moge het voorval met de 155 mm mosterdgasgranaten uit 1998 dienen. Deze buiten de boekhouding gehouden granaten (550 stuks) werden in 1998 bij toeval gevonden en bleken mosterdgas van zeer hoge kwaliteit te bevatten (dit in tegenstelling tot de kwaliteit van het in 1991 opgegeven en inmiddels vernietigde mosterdgas).

Op chemisch gebied vormde het ontkennen van VX de kern van het Irakese misleidingsprogramma. De openbaringen van de overgelopen Hoessein Kamel in augustus 1995 zouden nog in dat jaar leiden tot het toegeven door Bagdad van een beperkt VX programma. Pas in 1998 kon worden vastgesteld dat Irak ten tijde van de Golfoorlog over met VX gevulde gevechts-koppen voor de Al Hoessein/SCUD raketten beschikte. Hoe effectief dit wapen zou zijn geweest, valt niet te beoordelen. Wel had Irak in april 1990 drie tests met chemisch geladen Al Hoessein raketten uitgevoerd. Het resultaat van deze tests is niet bekend.

In haar declaraties heeft Irak het gebruik van strijdmiddelen tijdens de oorlog met Iran moeten opgeven. Er zijn concrete aanwijzingen dat deze opgaven niet juist zijn. Bewijs daaromtrent werden tijdens een inspectie ingezien (1998); Irak heeft echter consequent geweigerd deze documenten aan UNSCOM over te dragen. Aan de hand van deze gegevens zou een veel lager verbruik tijdens de oorlog met Iran kunnen worden vastgesteld. Deze opgave van een te hoog verbruik is de schakel in het buiten de declaraties plaatsen van aanzienlijke hoeveelheden strijdmiddelen (mogelijk tot enige honderden tonnen).

Biologische wapens (BW)

Irak heeft heel lang ontkend een biologisch wapenprogramma te hebben (gehad). In haar eerste FFCD declareerde het slechts een defensief BW-programma van beperkte omvang. Toch was er het nodige bewijs van het tegendeel.

In juli 1995 werd toegegeven dat het een omvangrijk programma betrof, waarvan de aard defensief zou zijn gebleven. Deze opening vormde de basis voor een derde FFCD op BW-gebied (augustus 1995).

In diezelfde periode kwamen de onthullingen van de overgelopen generaal Hoessein Kamel, voormalig verantwoordelijk minister voor de Irakese MVW-programma's. Dit dwong Irak tot het toegeven van een omvangrijk offensief BW-programma (oktober 1995).

De Irakese grondhouding jegens UNSCOM wijzigde echter niet. Toch wist UNSCOM op basis van een grote verscheidenheid aan gegevens het Irakese BW-programma te reconstrueren. Hierdoor werd Irak gedwongen tot meer realistische declaraties. Volgens de laatste declaratie zou in de periode 1988-1991 rond 19.400 liter geconcentreerde botulinetoxine oplossing, 8.500 liter geconcentreerde miltvuurbacillen oplossing (anthrax) en 2.200 liter aflatoxine oplossing zijn geproduceerd. Een aanzienlijk deel van deze strijdmiddelen (ca. 60%) zou ten tijde van de Golfoorlog afgevoerd in munitie beschikbaar zijn

[REDACTED]

geweest. Zo was er sprake van een 25-tal SCUD / Al Hoessein koppen en tussen de 157 en 166 bommen.

UNSCOM heeft van dit alles nooit iets te zien gekregen en moest haar inzicht vooral baseren op stofbalansen. Irak verklaarde deze wapens direct na de Golfoorlog te hebben geneutraliseerd en de restanten te hebben vernietigd. De plaats waar deze vernietiging zou zijn uitgevoerd, kon echter niet worden teruggevonden.

Illustratief voor de omvang van het Irakese BW-programma is de UNSCOM-lijst met 79 locaties/installaties waar BW gerelateerde activiteiten kunnen worden uitgevoerd. Deze locaties zijn onderverdeeld in diverse categorieën en werden tot voorkort door UNSCOM doorlopend in de gaten gehouden. Negen locaties vallen in de hoogste risicocategorie. Vijf daarvan zijn locaties waar Irak voorheen BW heeft geproduceerd. Vier anderen zijn locaties waar een biotechnologische productie-infrastructuur aanwezig is (b.v. vaccinproductie). Aangenomen wordt dat Irak nog steeds over biologische strijdmiddelen beschikt. In welke hoeveelheden en van welke kwaliteit is niet duidelijk. De éézijdige Irakese vernietigingsverklaring is, gelet op ervaringen, van zeer betrouwbare waarde. Zo heeft een hooggeplaatste overloper, in relatie tot het BW-programma, gesproken van het in zekerheid brengen van 230 containers met droge stof en 25 containers met vloeibare stoffen. Waar die containers zich nu bevinden is onduidelijk.

Ook ontbreekt ieder spoor van ca. 3.500 kg substraat waarmee BW kunnen worden geproduceerd. Per ton substraat (voedingsbodem voor micro-organismen) kan ongeveer 10 ton strijdmiddeloplossing worden geproduceerd.

Het IAEA mandaat en resultaat

Het internationale atoomagentschap (IAEA) kreeg in 1991 opdracht het Irakese nucleaire programma in kaart te brengen en de ontmanteling ervan te begeleiden. In november 1993 verklaarde de directeur-generaal van de IAEA in deze missie te zijn geslaagd. Een groot deel van de Irakese nucleaire installaties bleek al tijdens de Golfoorlog te zijn vernietigd en het restant was onder IAEA supervisie ontmanteld. Toch weigerde de IAEA een eindoordeel te geven over de Irakese denuclearisatie, mede omdat Irak nog niet aan alle gestelde voorwaarden had voldaan. Zo had Irak nog steeds geen volledig beeld gegeven van haar nucleaire activiteiten en leveranciers. Wel werd overeenstemming bereikt over de afvoer van het in Irak nog aanwezige hoogverrijkte (reactor) uranium. Dit materiaal werd in twee transporten naar Rusland afgevoerd (december 1993 en februari 1994). Ondanks dit positieve gegeven, werden steeds weer nieuwe elementen van het Irakese nucleaire programma ontdekt; elementen die of in het geheel niet waren opgegeven of die inconsistent bleken met eerdere declaraties.

Dat Irak alles in het werk zou stellen om haar nucleaire programma maximaal af te schermen en de IAEA inspecteurs zo veel mogelijk op het verkeerde spoor te zetten was duidelijk. Voor de internationale gemeenschap was het inspectiesysteem de optimale gelegenheid om zicht te krijgen op de Irakese nucleaire inspanningen.

Op 22 september 1991 wisten IAEA-inspecteurs bij toeval de hand te leggen op het archief van het Irakese nucleaire programma. Dit leidde al in een vroeg stadium tot een vrij compleet beeld van het programma.

Het Irakese nucleaire programma was nagenoeg volledig gericht op het produceren van kernwapens op basis van hoogverrijkt uranium. Om daar inhoud aan te kunnen geven, moest men eerst beschikken over een verrijkingsinfrastructuur van voldoende omvang. Irak koos voor een tweeledige aanpak: electromagnetische isotopenscheiding (EMIS) en gascentrifugeverrijking. Andere verrijkingmethoden zoals gasdiffusie en laserscheiding werden niet vervolgd. De EMIS-techniek bood eenvoud en betrouwbaarheid; nadelen waren de omvang van de installaties, het energieverbruik en het effectieve rendement in de tijd. De

ultracentrifuge-scheidingstechniek had deze nadelen in iets mindere mate; wel was deze techniek in grotere mate afhankelijk van buitenlandse leveranciers. Ten tijde van de Golfoorlog had Irak al enige praktijkervaring opgedaan met ultracentrifuges; van praktische verrijking was echter nog geen sprake. Voor routinematige verrijking, b.v. met een cascade van 50 centrifuges, zou Irak tenminste nog enige jaren nodig hebben gehad. Alles wijst er op dat Irak voor de ultracentrifuge-techniek had gekozen. De EMIS-techniek werd uit praktische overwegingen achter de hand gehouden. Met de EMIS-techniek kon kort voor de Golfoorlog een kleine hoeveelheid licht verrijkt uranium worden geproduceerd. Van wapentechnisch relevante hoeveelheden was echter geen sprake. De nagestreefde verrijkingsinfrastructuur bood dus, in 1990, geen enkel houvast voor de Irakese nucleaire plannen.

De in het land nog aanwezige hoogverrijkte splijtstoffen, afkomstig van de in 1981 en in 1991 vernietigde onderzoeksreactoren, zouden de productie van één nucleair wapen in beginsel mogelijk hebben gemaakt (de totale hoeveelheid was net genoeg voor één geïmproviseerd kernwapen). Wel dienden deze splijtstoffen eerst nog te worden opgewerkt tot z.g. "weapons grade" uranium. Het besluit die splijtstoffen voor dat doel te gaan gebruiken en ze aldus aan het internationale controlesysteem (de IAEA safeguards) te onttrekken, was in feite al genomen. De Golfoorlog en het inspectieregime wat daar op volgde, heeft Irak van dit voornemen afgehouden. Overigens is dit materiaal inmiddels onder internationale controle afgevoerd naar Rusland om daar te worden verwerkt tot brandstof voor kerncentrales.

Geruchten uit 1992, dat Irak over een geheime niet-gedeclareerde reactor voor de productie van plutonium zou beschikken, bleken ongegrond. Wel heeft Irak in het verleden enkele grammen plutonium uit brandstofstaven van haar onderzoeksreactoren gewonnen, zonder dat het Safeguards-inspectiesysteem dat heeft gemerkt. Verder is het evenwel niet gekomen. Er zijn geen aanwijzingen dat Irak op enig moment de productie van een plutoniumtype kernwapen heeft overwogen.

Wel zijn er aanwijzingen dat Irak belangrijke onderdelen van haar nucleaire programma heeft weten te verbergen (zowel in materiële als in immateriële zin). Ook wordt de beschikbare kennis en kunde zo veel mogelijk op peil gehouden, zodat het nucleaire programma op ieder tijdstip kan worden gereactiveerd.

Een illustratief voorbeeld van de wijze waarop Irak belangrijke onderdelen van haar nucleaire programma heeft weten te verstoppen, is het transport van Calutrons dat in juni 1991 door een IAEA/UNSCOM team werd opgemerkt. Uiteindelijk werden deze Calutrons gevonden, opgegraven en vernietigd. Blijft de vraag hoeveel vergelijkbare transporten hun doel wel hebben bereikt.

De nieuwe VN-Resolutie

Op 17 december jl. heeft de VN-veiligheidsraad een resolutie aangenomen die moet leiden tot een nieuwe inspectievorm inzake de beëindiging van de Irakese programma's voor massavernietigingswapens. Resolutie 1284 voorziet de oprichting van een nieuwe inspectiecommissie, onder de aanduiding *UNMOVIC* (United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission). Deze commissie neemt de plaats van UNSCOM in, die na de eenzijdige Irakese terugtrekking in oktober jl. geen formele status meer heeft.

Resolutie 1284 is tot stand gekomen na maandenlange onderhandelingen in de VN-Veilighedsraad, voornamelijk tussen de vijf permanente leden. Het VK en de VS stonden voor de strikte interpretatie van eerdere VN-resoluties terzake Irak. De VR China, Frankrijk en Rusland wensten echter concessies, vooral over de voorwaarden voor opschorting van de sancties. Uiteindelijk werd de resolutie met 11 stemmen vóór en 4 onthoudingen aanvaard. De stemonthoudingen kwamen van de drie permanente leden: Frankrijk, Rusland en VR China en van één gewoon lid, Maleisië.

UNMOVIC heeft van de Veiligheidsraad de volgende opdracht meegekregen:

- afwikkeling van de openstaande ontwapeningsdossiers;
- inrichting van een langdurig observatieregime;
- aanwijzing van eventuele nieuwe locaties voor langdurige observatie.

De secretaris-generaal van de VN zal, in overleg met de Veiligheidsraad, binnen 30 dagen een voorzitter aanstellen. In tegenstelling tot UNSCOM zal UNMOVIC niet rechtstreeks aan de Veiligheidsraad rapporteren, maar door tussenkomst van de secretaris-generaal.

Andere belangrijke punten in de nieuwe resolutie zijn:

- het plafond in de 'olie-tegen-voedsel'-resolutie (US\$ 5,2 miljard per half jaar) is opgeheven;
- de import van reserveonderdelen voor de Irakese olie-industrie wordt gemakkelijker;
- de UNMOVIC inspecteurs moeten 'cultureel geschoold' zijn, m.a.w. ze dienen zich bewust te zijn van de Irakese gevoeligheden;
- geen beperkingen voor pelgrimvluchten tijdens de hajj-periode (maart 2000);
- studie naar de mogelijkheden voor buitenlandse investeringen in Irakese olie-industrie.

Kernpunt van de resolutie en tevens het grootste twistpunt onder de vijf permanente leden van de VN-Veilighedsraad is de voorwaarde waaronder de sancties tegen Irak tijdelijk kunnen worden opgeschort. Van Irak worden eerst 120 dagen volledige samenwerking met UNMOVIC verlangd, alvorens de sanctiemaatregelen m.b.t. civiele goederen kunnen worden opgeschort. Deze opschorting moet om de 120 dagen door de Veiligheidsraad worden verlengd op voorwaarde van goed gedrag.

Irak heeft de resolutie in eerste aanleg verworpen en zegt geen functie te zien voor UNMOVIC. Het stelt dat UNSCOM zijn werk heeft gedaan en dat aan alle voorwaarden voor het opheffen van de sanctiemaatregelen is voldaan.

Ofschoon het Irakese regime op een veto van één van de vijf permanente leden had gehoopt, is met tevredenheid gereageerd op de stemonthoudingen. Volgens Irak illustreert dit resultaat de verdeeldheid die, over dit onderwerp, binnen de Veiligheidsraad heerst.

BEOORDELING EN VERWACHTING

De VN resolutie van december 1999

Aangezien resolutie 1284 de eerder opgelegde exportbeperkingen van olie nagenoeg geheel wegneemt, zal Irak weinig aanleiding zien het reeds ingenomen standpunt t.a.v. UNMOVIC te wijzigen. Voor Irak weegt de mogelijke opschorting van de sancties niet op tegen het ongenoegen van UNMOVIC inspecties. Dat een militair antwoord wordt geformuleerd op de Irakese weigering mee te werken aan de uitvoering van resolutie 1284 is, onder de huidige omstandigheden en gelet op de verhoudingen binnen de veiligheidsraad (met name over dit onderwerp), onwaarschijnlijk.

Voorts dient erop te worden gewezen dat de VS momenteel geen interesse heeft in een (militaire) confrontatie. Washington richt zich momenteel, net als de meeste Arabische landen, op het vredesproces tussen Israël, Syrië en de Palestijnen. Voorlopig is de VS tevreden dat de onderhandelingen binnen de VN hebben geleid tot een, zij het gebrekkig, sluiten van de rijen van de internationale gemeenschap (i.c. geen tegenstemmen).

Toch kan niet worden uitgesloten dat Irak in tweede instantie, na langdurig marchanderen over nieuwe concessies, zal instemmen met de nieuwe resolutie. Reden hiervoor is dat UNMOVIC het regime van Saddam Hoessein mogelijkheden biedt de internationale gemeenschap te manipuleren, zoals het eerder met UNSCOM deed. Tevens bieden inspectieregimes de mogelijkheid om op passende tijdstippen internationale en regionale

aandacht te vragen door al dan niet mee te werken. Zo voelde Irak zich, na het vertrek van UNSCOM, gedwongen die aandacht op te eisen door de Amerikanen / Britse patrouillevluchten boven Noord- en Zuid-Irak uit te dagen.

De zich voortslepende patstelling, nu als gevolg van het niet accepteren van resolutie 1284 door Irak, leidt er in ieder geval toe dat op korte termijn geen wapeninspecties kunnen worden uitgevoerd. In die zin wordt de situatie van voor 17 december 1999 gecontinueerd. Ofschoon VS functionarissen hebben verklaard geen aanwijzingen te hebben dat Irak haar chemische of biologische wapenproductie heeft hervat, maakt de aanhoudende afwezigheid van VN-wapeninspecteurs een passende controle steeds problematischer. Toch zal de onzekere situatie, zoals die nu bestaat ten aanzien van een eventuele inspectievorm, door Irak als een rem worden ervaren op het al te snel van stapel lopen met nieuwe MVW-programma's. Ook weet Irak zich nog steeds verzekerd van nauwgezette aandacht door de internationale gemeenschap.

De Irakese ambities

Gelet op de centrale positie, de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen (olie) en geschiedenis zal Irak blijven streven naar een prominente plaats in de regio. De Irakese strijdkrachten spelen in dat streven een centrale rol. De Golfoorlog en de gevolgen daarvan hebben geen afbreuk gedaan aan deze ambitie. Feit blijft dat het Irakese militaire apparaat door deze oorlog aanzienlijke verliezen heeft geleden en dat de militair industriële infrastructuur in zijn geheel voor jaren is teruggeworpen.

Ofschoon Irak over een aanzienlijke conventionele militaire capaciteit blijft beschikken, begint het militaire machtsevenwicht tussen Irak en haar buurlanden in het nadeel van Bagdad te verschuiven. Vooral Iran (maar in sommige opzichten ook Saoedi-Arabië) bouwen in toenemende mate aan een superieure conventionele strijdmacht.

Ook andere landen in de regio beschikken inmiddels over ballistische raketten die de "legale" Irakese raketten (bereik tot 150 km) ver overtroeven. Zo ontwikkelt Iran de SHAHAB-3 (bereik ca. 1300 km) en beschikt Saoedi-Arabië over CSS-2 raketten (bereik ca. 2.800 km). Natuurlijk wordt ook Israël met de Jericho II raket (bereik 1500 km) als een belangrijke militaire dreiging gezien.

De voortdurende achteruitgang van de Irakese conventionele militaire middelen kan op den duur een punt bereiken, waarna heropbouw buitengewoon veel tijd zal gaan kosten. Het Irakese regime zal dit als ontoelaatbaar ervaren. In die situatie kan Irak tot het oordeel komen dat alleen nog massavernietigingswapens, tezamen met ballistische raketten, een afdoende afschrikking vormen tegen de militaire dreigingen van buitenaf. Derhalve wordt verwacht dat Irak steeds meer nadruk zal gaan leggen op haar programma's voor niet-conventionele wapens, dit om het conventionele overwicht van haar directe "rivalen" te compenseren. Hierbij moet vooral worden gedacht aan het ambitieuze conventionele en niet-conventionele bewapeningsprogramma van erfvijand Iran.

De Irakese MVW programma's

Op CW-gebied heeft Irak een aanzienlijke restcapaciteit weten te verbergen: 600-700 ton strijdmiddel en enige honderden tonnen voorlopers. Voor een groot deel betreft het kant en klare strijdmiddelen, die direct kunnen worden gebruikt in daarvoor geschikte munitie. Hoeveel munitie van dit type op de korte termijn beschikbaar is, blijft onduidelijk. Wel valt de productie ervan zonder meer binnen de mogelijkheden van de Irakese militaire industrie. Met de nog beschikbare voorlopers kan een aanvullende hoeveelheid vers strijdmiddel worden geproduceerd, mogelijk tot enkele honderden tonnen. Het chemische vermogen dat Irak op korte termijn kan mobiliseren, is dus aanzienlijk. Kritische factor is en blijft het vermogen deze munitie effectief in te zetten.

[REDACTED]

Ook op BW-gebied beschikt Irak over een aanzienlijke restcapaciteit. Deze strijdmiddelen zullen in kwaliteit aanzienlijk zijn teruggelopen, wat overigens niet hoeft te betekenen dat ze daardoor volstrekt ineffectief zijn geworden. Belangrijker dan deze strijdmiddelen zijn de productiemiddelen waarmee vers strijdmiddel kan worden geproduceerd. Zo beschikt Irak over 3.500 kg substraat waarmee uiteindelijk rond de tien ton geconcentreerd biologisch strijdmiddel kan worden geproduceerd. Kritische factor is ook hier het Irakese vermogen deze munitie effectief in te zetten.

Sinds de evacuatie van alle (direct en indirect) militair-relevante splijtstoffen is het risico van een Irakees nucleair wapen op de korte en middellange termijn vrijwel tot nul gereduceerd. Ook is de militair-relevante nucleaire infrastructuur (onder IAEA-supervisie) vrijwel geheel ontmanteld of vernietigd. Een beperkt deel van de nucleaire infrastructuur kon door Irak "veilig" worden gesteld. Het betreft met name kritische componenten uit de verrijkkingsketen en onderdelen van het wapenconcept zelf. Het weer opstarten van een wezenlijk nucleair programma vereist een ruime aanloopperiode en kan feitelijk alleen plaatsvinden met hulp van buitenaf. Overigens zal het voor Irak buitengewoon moeilijk zijn de voor dit programma noodzakelijke componenten op de nucleaire markt te verwerven.

Het Irakese raketprogramma is voor wat betreft het Al Hoessein-deel vrijwel volledig en onder UNSCOM-supervisie ontmanteld. Het deel dat zich bezig houdt met de ontwikkeling en productie van raketten met een bereik tot 150 km kon onder de VN-resoluties worden gehandhaafd. Dit heeft geleid tot een accentverschuiving binnen de respectievelijke (deel-) programma's. Op deze manier konden kennis en kunde in stand worden gehouden

Sinds het wegvallen van het UNSCOM inspectieregime is Irak niet overgegaan tot het (zichtbaar) heractiveren van het Al Hoessein-programma. In de huidige situatie ontbreken de (productie-)middelen daar in belangrijke mate voor. Ook waakt Irak er voor om de in 1991 verborgen middelen al te snel tevoorschijn te halen. Een snelle reactivering van het volledige raketprogramma is op de korte termijn dus niet te verwachten. Irak neemt in deze (vooralsnog) een zeer afwachtende houding in. Het is zuinig op de middelen die het nog ter beschikking heeft en zal zich eerst op de wereldmarkt van aanvullende productiemiddelen moeten voorzien voor het een omvangrijk raketprogramma kan activeren.